

EESTI RAHVA MUUSEUM 2003. AASTAL

Toivo Sikka

Aasta tõi selguse ERMi uue hoone asupaiga küsimuses. Otsustati toetada ERMi peahoone väljaehitamist Raadil pärast nõupidamisi, kus nii Muuseumi-, Arhitektuuri- kui ka Muinsuskaitseõukogu leidsid, et Raadil on ERMi areng perspektiivikam. Ka ERMi Sõprade Seltsi juhatus oli eelnevalt üksmeelel muuseumi Raadile ehitamise küsimuses. Kinnitus ERMi ehitamisest Raadile saabus kultuuriminister Urmas Paetilt 31. juulil.

Jätkusid tööd Raadi hoidlakompleksi rajamiseks. Valmis 1. hoidlahoone III etapp (I–II etapp valmisid 2002. aastal). Uued hoidlapinnad sisustati mööbli ja kaasaegsete seadmetega. Alustati 3. hoidla (endine mõisa moonakamaja) ehitusega. Valmisid 2. hoidla (nn jääkelder) ja 1. hoidlahoone IV etapi projektid. Ehitati krundisisesed tehnovõrgud, osaliselt taastati Raadi parki, renoveeriti teid ja kõnniteid ning Raadi mõisa kivimüür.

Trükist ilmusid ERMi aastaraamatu 47. köide, ERMi Sarja viienda raamatuna Aado Lintropi monograafia „Udmurdi usund”, Jaanus Plaadi uurimus „Saaremaa kirikud, usuliikumised ja prohvetid 18.–20. sajandil”, Pro Ethnologia 15 ja 16. Anti välja aasta- ja nooretnoloogide konverentsi teesid ning kataloog „Johannes Pääsuke. Mees kahe kaameraga. Man with Two Cameras” seoses Johannes Pääsuke näitusega, samuti kaks uut küsimuslehte. Kirjastuse Tänapäev väljaandena ilmus Piret Õunapuu raamat „Eesti pulm”.

ERMi 44. aastakonverents „Maailmapildi mõistmised” toimus 14.–15. aprillini ja sellel oli esinejaid seitsmest riigist (esimest korda toimus töö paralleelsektsioonides). 28. märtsil peeti viiendat korda nooretnoloogide konverentsi, kus Eesti esinejate kõrval oli ettekandjaid Karjalast. TÜ ja ERMi koostöös toimus nõukogude uurimisprojekti raames konverents „Tööelu ja eluilm sotsialismi ajal ja järel” (*Arbeitswelt und Lebenswelt im Sozialismus und Postsozialismus*) 13.–15. juunini.

3. oktoobril toimus 11. kirjasaatjate päev, kus tehti kokkuvõtteid 45. teatmematerjali kogumise võistlusest (põhiteemad „Usuelu Eestis 1940–2002” ja „Toidukultuur nõukogude ajal”).

Toimused välitööd mitmel pool Eestis ning soome-ugri aladel Tihvini karjalaste juures. Käidi uurimisretkedel Krasnojarski krai Siberi setude juures ja Indias assami küladel ning mishingi ja garo küladel Assami provintsis.

Aasta jooksul toimus 48 näitust, neist ERMi ruumes 27. Neljas välisriigis eksponeeriti näitusi kaheksas kohas.

ERMi kodulehekülj (www.erm.ee) täienes ülevaadetega ERMis käsil olevatest teadusprojektidest, ERMi teadustegevusest (inglise keeles), NAFA filmifestivalist (inglise keeles).

Piret Öunapuu kaitses magistrakraadi teemal „Eesti Rahva Muuseumi vanem ajalugu” 31. oktoobril Tallinna Pedagoogikauilukoolis.

Maalehes, Postimehes ja maakonnalehtedes avaldati kuulutused kogude täiendamiseks aastatest 1920–1960 pärinevate esemetega.

Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liit kuulutas ERMi Sõprade Seltsi 2002. aasta ühenduseks ning aunimetus anti üle 18. juunil.

Majandustegevus

Raadi hoidla. Eesti Kultuurkapital eraldas ERMile 2003. aastal 31 miljonit krooni Raadi majandushoonete hoidlateks renoveerimise III etapi ehituse ja heakorrastuse jaoks ning 1. hoidlahoone I ja II etapi sisustuse faktooringu tagasimaksmiseks. Renoveeriti Raadi majandushoone (1. hoidlahoone) kolmas järk hoidlaks ja heakorrastati osaliselt hoone ümbrus.

Paigaldati veetorni piksekaitse, maa-alune kaabel, 1. hoidlahoone, moonakamaja (2. hoidlahoone) ja nn jääkeldri (3. hoidlahoone) trassid.

Moonakamaja renoveerimise tööde algus hilines, sest ARC Projekti poolt valminud projektile ei saanud õigeaegselt kooskõlastusi, seetõttu hilinesid ka riigihanked ja ehituse planeeritud lõpptähtaeg lükkus 2004. aastasse.

Raadi hoidlakompleksi ümbritseva aia (kivimüüri) ja värava renoveerimiseks kulus 1 126 641 krooni. Liitumistasu Eesti Energiaga läks maksma 1 119 153 krooni. Korraldati riigihange Raadi hoidlate

sisustuse soetamiseks 135 700 krooni eest. Ehitusjärelvalveks kulus 240 720 krooni, muinsuskaitse ja autorijärelvalveks 301 525 krooni. 1. hoidlahoone III ehitusetapi sisustust osteti 1 727 129 krooni eest.

Lisatöödest sõlmiti leping OÜ-ga Alus-geoloogia Raadile rajatava ERMi uue peahoone krundi ehitusgeoloogilise uuringu läbiviimiseks (lepingu hind 98 648 krooni) ja AS-iga Kobras uue ERMi peahoone krundi militaarse reostuse uurimiseks (hind 89 420 krooni). Peale moonakamaja hoidlaks renoveerimise alustati veel vanade Raadi pargi elektriõhuliinide demontaaži ja uute valgustite paigaldamist Raadi pargi renoveeritud ossa, samuti hoidlate juurdepääsuteede rajamist.

Näitused

Aasta jooksul korraldati **49 näitust**, neist 27 ERMi näitusemajas (21 suuremat ja neli väiksemat ajutist näitust, kaks püsinäitust) ning üks Raadi veetornis. Mujal toimus 21 näitust, sh välismaal kaheksa. Näitused olid näitusemajas avatud 260 päeva (püsinäitus 251 päeva). Koos arhiivi ja raamatukoguga oli muuseum avatud 353 päeval.

Näitusekülastajaid oli näitusemajas 30 096, neist püsinäitusel 14 017 ja ajutistel 16 079 külastajat. Koos näitusemajas korraldatud üritustega oli külastajaid 36 416. **Koos ERMi ja ERMi Sõprade Seltsi ühisüritustel** osalejatega (19 216) **oli külastajaid kokku 57 260** (2002. a 51 510).

Näitusemajas olid endiselt vaadata **püsinäitus „Eesti. Maa, rahvas, kultuur”** (kuraator Vaike Reemann) ja **portselannukkude püsisväljapanek**. Püsinäitusel korraldati 2.–14.1. näitust ja remonditi fuajeed ning asendati deformeerunud tekstid uutega.

Lembit Timusk ja Kristjan Raba paigaldasid näitusele kuus uuendatud planšetti: sissejuhatus – näituse kolmemõõtmeline skeem (Toomas Mürk, tekst Vaike Reemann, kujundus Tea Tammelaan); kihelkondade kaart Regiost; alateemad „Igal talul oma taar...” (tekstid Vaike Reemann, kaartide arvutitöö Arp Karm), õllekannud, peipsivene ja rannarootsi kultuur.

Eksponeeriti uus Lõuna-Eesti rahvarõivaste väljapanek 11 mannekeeniga (ja tekstid) ning Lõuna-Eesti lükandsahtlite tekstid (Reet Piiri).

Vaike Reemann ja Anu Järs korrastasid KVISis näituse nimekirjad ja seejärel kontrollisid esemeid (koos valvur Lauri Tammega).

Helindati rehetuba ja lava (sisuline osa ja laulude lindistused Vaike Reemann, helikujundus ja montaaž Maido Selgmäe).

Lõuna-Eesti rahvarõivaste ja peipsivene vitriinide presentatsioon ja teabepäev toimusid 7.2. (Reet Piiri, Vaike Reemann, restauraatorid).

Vaike Reemann ja Piret Õunapuu koostasid ja eksponeerisid ajutised väljapanekud „Talve poolitajad”, „Vastlad”, „Lihavõtted”, „Jaanipäev”, „Mihklipäev”, „Mardipäev” ja „Jõulu õled”.

Valiti välja uus komplekt vaipu (jaanuaris) ja anti konservatoriitele, juhendati täiendavate koopiate ja rekonstruktsioonide valmistamist.

Valmistati ette püsinäituse viimase osa ekspositsiooni „Eestlane olla...” muutmist, mis toimus 2004. aasta jaanuaris – Vaike Reemann, Anu Järs (fotode ja teksti valik), Reet Piiri koostas Põhja-Eesti vitriini uued rahvarõivakomplektid.

Näitusemaja ajutiste näituste saalides ja loengusaalis oli 21 näitust, neist uusi 18: „**Jalavarjud. Viiskudest tossudeni**” (15.11.2002–9.2.2003; 278 eset, sh 1 Eesti Ajaloomuuseumist, 14 eraisikutelt; kuraatorid Reet Piiri ja Ellen Värv, kunstnik Airi Uustalu), „**Kihnu Jõnnud Jaani silme läbi 19. sajandi keskpaigast I ilmasõjani**” (27.11.2002.–11.1.2003; Pärnu Muuseumi, ERMi ja SA Avatud Kihnu Fond ühishäitus; 7 ERMi eset, 24 Pärnu Muuseumist ja eraisikutelt; kuraatorid Inge Laurik (Pärnu Muuseum) ja Sirje Pallo, kunstnik Rene Valner), fotonäitus „**Kolhoosi elu Oisu piirkonnas Järvamaal**” (4.10.2002–9.2.2003; 57 ERMi fotot; kuraator Indrek Jääts, kunstnik Jane Liiv, näituse juures korraldas kuraator projekti „Argielu strateegiad ja praktikad Nõukogude Eestis” seminari TÜ etnoloogia magistrantidele), **Kaido Haageni arhitektuurifotod „Uus ja vana arhitektuur”** (Eesti Arhitektuurimuuseum) (17.2.–1.3.; korraldaja Kristjan Raba), „**Jüri Arrak – retrospektiiv**” (18.2.–9.3.; kuraatorid Kristjan Raba, Jane Liiv), fotonäitus „**Eesti omariikluse sünd**” (19.2.–30.3.; kuraator Eevi Astel, korraldaja

Kristjan Raba, kunstnik Jane Liiv), „**Ajarännak. Nepaali fotod**” (5.–30.3.; kuraatorid Sulev Kuuse, Aare Leima, kujundas Mare Hunt), „**Palju toredaid asju**” (19.3.–18.5.; 260 eset; kuraatorid Riina Reinvelt, Eevi Astel, Kaie Kukk, Eve Kasearu, Maire Kuningas ja Karin Austa, kujundas Jane Liiv. Näituse avamisel andis Eesti Lapitöö Selts muuseumisse hoiule „Eesti teki”, mis valmis ÜRO rahvusvahelise lapiteki tegemise raames. (Iga riik pidi ÜRO teki tegemiseks saatma oma lapi. Eestit esindava lapi leidmiseks korraldatud konkursile saabunud lappidest ömmeldigi 1993. aastal „Eesti tekk”).), „**Tartu meene 2003**” (2.–16.4.; kuraator Tiina Konsen (Tartu Käsitööklubi), **László Kunkovácsi fotonäitus „Ungari karjusekultuur**” (2.4.–4.5.; kaasnes 3.–4.4. Ungari etnograafiliste filmide näitamine loengusaalis; korraldaja Ungari Instituut), **Mihály Hoppáli fotonäitus „Šamaanid**” (2.4.–4.5.; korraldaja Ungari Instituut; 23.4. kirjastuse Varrak korraldatud Mihály Hoppáli „Šamaaniraamatu” esitus), **J. G. Granö fotonäitus „Sinine Altai. Siberi ekspeditsioon 1902–1916**” (9.5.–1.8.; kuraator Taneli Eskola, konsultant Vahur Puik (TÜ); ERMi, Turu Ülikooli SA, Tartu Ülikooli, Soome Kirjanduse Seltsi, Soome Instituudi ja ERMi Näitusefondi koostööprojekt), „**Johannes Pääsuke. Mees kahe kaameraga.**” (23.5.–1.8.; 92 fotot; kuraator-kunstnik Toomas Kalve, vt ka trüki- sed: näitusekataloog. Näitusega kaasnes film „Elurežissöör Pääsuke”, autor Peeter Linnap. Valmis ka film „Personaalnäitus” näituse tegemisest, autor Maido Selgmäe), „**Donald Koppeli ajaloolised fotod 1943–1946**” (2.7.–31.8.; kuraator Peeter Linnap), „**Eesti teatriplakat**” (5.–4.9.; kuraator Andres Keil, kunstnik Liina Unt), **Obinitsa grupeeringu kunstinäitus „Valgõ päiv**” (12.–28.9.; kuraator Evar Riitsaar), „**Suur pesupäev**” (19.9.2003–1.1.2004; 149 ERMi eset, 14 teistest muuseumidest, 1 erakogust, 21 asutustelt; 42 ERMi fotot; kuraatorid Anu Järs, Ellen Värv, Kristel Rattus, kunstnik Jane Liiv. Näitusega kaasnes pedagoogiline programm, mille koostöös kuraatoritega koostasid Marge Värv ja Virve Tuubel), „**Eesti Kunstiakadeemia joonised Eesti Rahva Muuseumi kogus**” (3.10.–9.11.; 245 joonist ERMist; kuraator Kadri Viires (Eesti Kunstiakadeemia), ERMi poolne korraldaja Vaike Kajak; vt ka „Mujal“), „**Läti kaasaegne maalikunst. Valik Läti Kunstiakadeemia õppejõudude töödest**” (14.11.–7.12.; kuraator Matti Milius), **Inta Ruka fotod (Läti)** (14.11.–28.12.; kuraator Matti Milius) ja „**Nähtamatu-**

sest nähtavale”, harrastusfotograaf Boris Pitka fotod külaelust Saaremaal 1939–1945 (1.–22.12.; Saaremaa Muuseumi näitus).

Muid väiksemaid väljapanekuid töötoas oli neli: **„Lihavõtte postkaarte Toivo Õunapuu kogust”** (7.–17.4.; korraldas Virve Tuubel), **hansapäevade joonistusvõistluse näitus „Hansapilt 2003”** (16.–22.6., kujundas Jane Liiv), **Tartu Puuetega Inimeste Koja näitus „Lapitööd”** (12.–15.7., korraldas Virve Tuubel) ja **„Vetevald läbi laste silmade 2003”** (28.8.–21.9., korraldasid Peipsi Koostöö Keskus, ERMist Virve Tuubel).

Raadi veetorni galeriis oli jätkuvalt vaadata näitus **„Raadi mõisa vanemad ja uemad fotod”** (avati 16.10.2002; kuraatorid Arp Karm, Tiina Tael, Kristjan Raba, kunstnik Jane Liiv).

Eestis korraldati järgmised ERMi näitused. Fotonäitus **„Siberi setud aastatuhande vahetusel”** (kuraator Mare Piho, kunstnik Jane Liiv, Tallinna Linnamuuseumi, Setu Kultuuri Fondi, Tuglase Seltsi (Helsingi), Setu Sõprade Seltsi (Helsingi) ja ERMi koostöös) oli eksponeeritud Kiek in de Kōkis 10.1.–9.2. **„Suusanäitus”** (kuraator Anu Järs) oli Tartumaa Muuseumis Elvas (samas Eesti Spordimuseumi väljapanek Eesti suusaspordi ajaloo) 7.2.–7.3. Fotonäitust **„Eesti omariikluse süünd”** (kuraator Eevi Astel, kunstnik Jane Liiv; korraldajad ERM, ERMi Sõprade Selts, vt ka: näitused ERMis) sai vaadata 17.2. Vanemuise väikeses majas. Näitus **„Pole inimest, pole probleemi”** (kuraator Piret Õunapuu, kujundus disainibüroo „Lai-ka, Belka, Strelka”, muusikalise kujunduse autor Kristjan Raba, organiseeris Tartumaa Muuseum) oli vaadata kahes kohas: Elva raudteejaamas 25.–30.3. ja Soomepoiste Muuseumis Äksis 13.6.–13.7. Fotonäitust **„Kolhoosielu Oisu piirkonnas Järvamaal”** (kuraator Indrek Jääts) eksponeeriti Oisu rahvamajas Järvamaal 10.4.–30.6. Näitus **„Lähme randa!”** (kuraator Anu Järs) oli 2002. aasta ERMi näituse muudetud variandina üleval kahes kohas: Pärnu Muuseumis 14.5.–20.7. (47 ERMi eset) ja Kuressaare Raegaleriis 1.–31.8. (39 ERMi eset) ning uue fotonäitusena Pärnus Taastusravikeskuses „Estonia” 14.5.-st septembrini. Fotonäitus **„Siberi setud”** (kuraator Mare Piho) oli Obinitsas 9.8.–1.9. Näitust **„Johannes Pääsuke. Mees kahe kaameraga”** sai vaadata kahes kohas: Narva Muuseumis 24.9.–2.12. (ERMist 7 eset, 72 fotot) ja Viljandi Linnagaleriis 5.12.2003–11.1.2004 (55 fotot). Näituse **„Eesti Kunstiakadeemia joonised Eesti Rahva Muuseumi kogus”** (kuraator Kadri Viires

(Eesti Kunstiakadeemia), ERMi-poolne korraldaja Vaike Kajak; vt ka näitused ERMis) soome-ugri teemadel joonised olid vaadata Võrumaa Muuseumis 19.11.2003-19.1.2004.

Riina Reinvelt valis ingerisoomse fotod (Eesti-Ingeri Liidu tellimusele; oktoobris) ja koostas slaidiprogrammi „Eesti noorte mässumeelsus” konverentsi „Eesti noorte mässumeelsus Vabadussõjast Iraagi sõjani” (28.–29.11.) jaoks.

Kristjan Raba osales Saku Õllemuuseumi loomisel. Piret Õunapuu valis ERMi kogudest õllekannud Tartu Õlletehase muuseumile.

Raja taga toimus kaheksa näitust. „**Eesti ehted**” (kuraator Mare Piho, kunstnik Kalvi Tenno; korraldajad ERM, ERMi Sõprade Selts, Eesti Vabariigi Peakonsulaat Peterburis; 385 ERMi eset) oli 21.2.–22.3. Peterburis Venemaa Rahvusraamatukogus, fotonäitust „**Siberi setud**” (kuraator Mare Piho, kunstnik Kalvi Tenno) eksponeeriti kolmes kohas – Pihkva Kremli (Pihkva Ajaloo-, Kunsti- ja Arhitektuurimuuseumis; korraldajad ERM ja Eesti Vabariigi Peterburi Peakonsulaadi Pihkva kantselei) 23.2.–20.3., Petseri Muuseumis (Pihkva Ajaloo-, Kunsti- ja Arhitektuurimuuseumi filiaal; korraldaja Eesti Vabariigi Peterburi Peakonsulaadi Pihkva kantselei) 26.3.–26.8. ja Haminas (kohalik õigeusu kogudus) 6.–17.9. (näituse ajal toimus eesti kultuuri päev 17.9. Jamilahti rahvaülikoolis; korraldajad Helsingi Tuglase Selts ja Lõuna-Kymenlaakso Tuglase Selts ning Jami-lahti rahvaülikool). Näitus „**Eesti rahvarõivad (Estonian folk costumes)**” (kuraator Reet Piiri oli seoses näituse korraldustöödega Dublinis 19.–28.2.; korraldajad ERM, Eesti Instituut, Eesti saatkond Iirimaal; 110 ERMi eset) oli avatud Iirimaal Dublinis Oscar Wilde'i majas 24.2.–6.3. Fotonäitusel „**Kultuurien kosketus**” (näituse patroon Soome Vabariigi president Tarja Halonen) osales 16 fotoga Mare Piho kahes kohas: Ilomantsis (Pärpeinvaara) 4.6.–14.8. ja New Yorgis ÜRO esinduses. Jätkuvalt oli „**Setu kultuur 20. sajandil**” (kuraator Mare Piho; avati 29.5.1999) eksponeeritud Petseri Muuseumis (Pihkva Ajaloo-, Kunsti- ja Arhitektuurimuuseumi filiaal). Virtuaalnäitusena lisandus „**Pakri rootslased. Ajalugu ja rahvakultuur**” (kuraator Piret Õunapuu, kujundus Joonas Õunapuu; rahastas Eesti Kultuurkapital) ERMi kodulehel.

Teadustöö

Projektid

Kataloogimisprojekt (vt kogude korrastamine).

Eesti Teadusfondi finantseeritud projekt „**Argielu strateegiad ja praktikad Nõukogude Eestis**” (ERM/TÜ, projekti juht prof Elle Vunder). ERMist Terje Anepaio, Indrek Jääts, Reet Piiri, Riina Reinvelt, TÜ-st Ene Kõresaar, Kirsti Jõesalu, Kaari Siemer; vt teadusüritused, välitööd, väljaanded (küsimusleht).

Eesti Teadusfondi rahastatud projekt „**Arktilised kultuurikon-taktid**” (ERM, projekti juht dr Art Leete TÜst). ERMist Laur Vallikivi, Indrek Jääts; vt välitööd, teadusüritused.

Projekti „**Traditsioonilised töövõtted Internetis**” ERMi-pool-ne koordineerimine – Pille Runnel. Vt välitööd, ERMi kodulehe-külg. ERMist Kristel Rattus, TÜ-st Liisi Jääts ja Tartu Mänguasja-museumist Helena Grauberg.

Projekt „**Karula Rahvuspargi pärandkultuur. Juured ja täna-päev**”. Vt välitööd. ERMist Kristel Rattus, TÜ-st Liisi Jääts ja Tartu Mänguasjamuseumist Helena Grauberg.

Eesti Teadusfondi finantseeritud projekt „**Eestivenelaste, vana-usuliste jt mitte-eestlaste subkultuurid Ida-Virumaal ja Peipsi järve piirkonnas 1940–2005**” (ERM/TÜ, projekti juht Jaanus Plaat). Põhitäitjad Riina Reinvelt, Olaf Mertelsmann (TÜ) ja TÜ et-noloogiaüliõpilased; vt väljaanded, välitööd.

Projekt **ERMi kodulehekülje soome-ugri** sektsiooni välja aren-damiseks: Laur Vallikivi, Indrek Jääts, Svetlana Karm.

Projekt „**Johannes Pääsuke**”: näitus, kataloog, film. ERMist Jüri Karm, Kairi Kaelep, Jana Reidla, Kristjan Raba, Jane Liiv, Mairo Selgmäe, väljastpoolt Jaak Lõhmus, Toomas Kalve; vt ka näi-tused, väljaanded, filmitööd.

Ettekanded

ERMi töötajad pidasid aasta jooksul lisaks ERMi teadusüritustel esitatutele 20 teaduslikku ettekannet, neist kaheksa välismaal: Indrek Jääts kahel konverentsil: „Setus on the treshold of the III mil-lennium. How to survive?” konverentsil „Identity of Peripheries: Latgale, Dzukija, Setumaa” Lätis Višķis 8.–10.5., „Клавдий Попов

о зырянах (1874)” Venemaal Mari Vabariigis Joškar-Olas III rahvusvahelisel soome-ugri ajaloo kongressil 28.10.–1.11.; Kaur Mägi „Попытки создания письменности для лесных ненцев” konverentsil Venemaa põhjarahvaste kirjakeeltest ja kirjakuultuurist Dudinkas Taimõri autonoomses ringkonnas Venemaal (korraldaja Taimõri autonoomse ringkonna omavalitsus) 26.–27.11.; Mare Piho „Setude vanad ehted 16.–19. saj.” Pihkva 1100. juubelile pühendatud konverentsil 15.–18.4. (korraldajad Venemaa TA Arheoloogia Instituut, Pihkva Pedagoogiline Instituut, Pihkva Ajaloo-, Kunsti- ja Arhitektuurimuuseum ja Pihkva oblasti kuberner); Pille Runnel kahel konverentsil: „Estonia’s postcommunist turn to Europe: measuring the difference through Soviet time values” konverentsil „Globalization, Integration and Social Development in Central and Eastern Europe” Rumeenias Sibiu ülikoolis 5.–9.9., „Identifying divisions behind the digital divide. Digital Dynamics: Control, Participation and Exclusion” konverentsil „Conference of International Communication Association, International Association for Media and Communication Research and European Consortium for Communication Research” Ühendkuningriigis Loughborough ülikoolis 6.–9.11. ja Laur Vallikivi kahel korral: „Conversion Narratives and Rhetoric of Nenets Reindeer Pastoralists” seminaril „International Workshop on Syncretism, Belief, Genre: A Comparative Study of Estonian and Indian Legends” Guwahati ülikoolis (Assam, India) 22.–24.1., „Interdisciplinary Approaches to the Studies of Religious Conversion” Guwahati Ülikooli LOKD kolledžis (Bhekiajuli, Assam, India) 25.1.

Eestis peeti järgmised 12 ettekannet: Anu Järs kolmel korral: (koos Pille Runneliga) „Digitaalne muuseum” infopoliitika foorumil „Infotehnoloogia *versus* informatsiooni sisutööstus” Rahvusraamatukogus 27.2., „Suvitamine 20. sajandil” Eesti Ajalooõpetajate Seltsi aastakonverentsil „Argielu muutumine 20. sajandil” Tartus 17.3., „Meditiin, moraal ja mood” konverentsil „Linn, meri ja meie” Pärnu Muuseumis 28.5.; Indrek Jääts kolmel korral: „Gröönimaa ajaloost ning tänapäevastest probleemidest” grööni kunsti näituse „Uued algused / Nutaaliorneq” avamisel Tartu Ülikooli Ajaloo Muuseumis 29.1., „Olukorrast Permikomi Autonoomses Ringkonnas” Tartus Tampere majas 5.2., „Permikomi autonoomne ringkond

2002. aastal” Tallinnas Fenno-Ugria Hõimuklubis 6.3.; Reet Piiri „Moe muutumisest XX sajandil. Eestlaste riietumistavade muutumine” Eesti Ajalooõpetajate Seltsi kevadkonverentsil „Igapäevaelu muutumisest XX sajandil” 17.3.; Jaanus Plaat „Eesti usuliikumised” Viljandis Eesti Genealoogia Seltsi konverentsil „Eesti genealoogia 100” 26.4.; Pille Runnel viiel üritusel: (koos Anu Järsiga, vt eespool) „Digitaalne muuseum” Eesti infopoliitika foorumil „Infotehnoloogia *versus* informatsiooni sisutööstus” Rahvusraamatukogus 27.2., „Europe as a measure of change: Soviet time values and the construction of Estonia’s post-communist turn to Europe” konverentsil „Arbeitswelt und Lebenswelt im Sozialismus und Postsozialismus” Tartus ERMis 13.–16.6., „Kogumine kaasajal” Eesti Muuseumiühingu muuseumifestivalil Narvas 29.–30.9., „Mitu Internetti on Eestis? Internetikasutuse praktikate analüüs” Eesti sotsiaalteaduste aastakonverentsil Tallinna Pedagoogikaülikoolis 21.–22.11., „Etnograafia, kultuuriarhiivid ja mälumeedia” Ants Viirese juubelikonverentsil Tallinnas Ajaloo Instituudis 22.12; Laur Vallikivi (koos Ülo Valguga) „Kirde-India rahvakultuur” Tampere majas NEFA istjatel 5.6. (ja filmi „India välitööd 2003. aastal” esitus); Piret Õunapuu kahel konverentsil: „Kommete teisenemisest XX sajandil” Eesti Ajalooõpetajate Seltsi kevadkonverentsil „Igapäevaelu muutumisest XX sajandil” 17.3., „Rahvakultuuri suunad ja võimalused” planeerimiskonverentsil „Eestirootslased – keel, ajalugu ja kultuur” Haapsalus 24.–26.10.

Teaduspäevad ja konverentsid

ERMi 44. konverents „Maailmapildi mõistmised” toimus 14.–15. aprillil ERMi näitusemajas (36 ettekandjat seitsmest riigist, peakorraldaja Pille Runnel). Töö toimus paralleelseksioonides inglise ja vene keeles (paneelide juhatajad olid Pille Runnel, Ljubov Sažina, Jürgen Beyer, Tatjana Bulgakova, Vykintas Vaitkevičius, Aado Lintrop, Art Leete, Madis Arukask, Indrek Jääts, Rasa Račiūnaitė): 14. aprillil Outi Lehtipuro (Soome) „Worldview – a lens between the past and the future”, Tatjana Bulgakova (Venemaa) „Robery or sacrifice? The same event in the different world views”, Tomasz Rakowski (Poola) „Sacrifice and hope. Contemporary ghosts of modernization”, Aado Lintrop (Eesti) „Об изменении картины

мира и его проявлениях в обрядности одной удмуртской сельской общины”, Svetlana Karm (Eesti) „Mõnedest üleminekuetapidest ja nendega kaasnevast kombestikust udmurdi tüdrukute/tähtlaste/naise elus”, Rasa Račiūnaitė (Leedu) „Rituals of birth in the context of life cycle (end of the 19th – middle of the 20th centuries)”, Ljubov Sažina (Komi (Venemaa)) „Суевные представления и магические практики в субкультуре матери (на материале современного города)”, Taisto Raudalainen (Eesti) „Some ethno-strategic practices concerning the visions among the Ingrian women”, Madis Arukask (Eesti) „World view in the late 19th-century Setu lyro-epic songs”, Andreas Kalkun (Eesti) „The world of Setu female autobiographers”, Vladimir Klyaus (Venemaa) ”»Карта мира» в славянских заговорах”, Olga Smirnova (Komi (Venemaa)) „Представления о поиске предназначения человека в традиционной культуре коми (по материалам этнографической экспозиции НМРК)”, Aleksander Tšuvjurov (Venemaa) „Деревья в обрядах и верованиях коми (зырян)”, Marju Kõivu-puu (Eesti) „Võõrana omade keskel ehk võrukesena võrukeste rahvaluulet kogumas”, Art Leete (Eesti) „Religious revival as reaction to hegemonization of power in Siberia in the 1920–30s”, Vykintas Vaitkevičius (Leedu) „The world outlook: an experience of research into Baltic sacred sites”, Egidija Ramanauskaitė (Leedu) „Contemporary paganism: mythological world creation and self-expression of pagan Romuva”, Larissa Degel (Eesti) „Семантика цветообозначений в создании фрагментов картины мира причудских староверов”; 15. aprillil Aleksander Ostrovski (Venemaa) „Числовой код в традиционной картине мира палеоазиатов”, Gražina Skabeikytė-Kazlauskienė (Leedu) „Выражение гармонии в модели мира литовской народной лирики”, Irina Kotõleva (Komi (Venemaa)) „К вопросу о роли праздничной культуры 20-х годов XX века в трансформации традиционной картины мира коми-зырян”, Jeff Taylor (Soome) „New media and minority cultural representation: Potentials and perils for new media cultural representation of indigenous and other minorities”, Liivo Niglas (Eesti) „Yuri Vella’s world” (film), Eva Toulouze (Eesti) „Yuri Vella’s world view”, Laima Anglickienė (Leedu) „Lithuanians’ attitude towards people of other religions in folklore”, Jelena Martõnova (Venemaa) „Человек в мировоззренческой традиции обских угров”, Jurgita Macijaus-

kaitè (Leedu) „Distant marriages in fairy tales and legends: the incompatibility between the responsibilities to family and community”, Anu Korb (Eesti) „Eestlastest hingamispäeva pühitsejad Uljanovski oblastis” (vene k), Eda Kalmre (Eesti) „Lost and found reality in Sõrve folk tradition”, Jürgen Beyer (Eesti/Rootsi) „Whom should one thank for a narrow escape? Lessons drawn from a perilous journey from Vormsi and Noarootsi to Finland in 1796”, Ilze Boldāne (Läti) „The forming preconditions of ethnic stereotypes in Latvia”, Aurelija Dagilytė (Leedu) „Imagined-scaped: mapping the virtual community”, Radvilė Racėnaitė (Leedu) „Perception of death in Lithuanian traditional culture”, Irena Regina Merkienė (Leedu) „Жизнь после смерти в восприятии мира литовцев в XX веке”, Dovilė Kulakauskienė (Leedu) „Magic in modern village of Lithuania”.

Nooretnoloogide konverents „Etnoloogia hääl 5” toimus 28. märtsil näitusemajas (peakorraldaja Pille Runnel), kus peeti kaheksa ettekannet: Reet Ruusmann „„Õnnestus saada”... – defitsiidist ja hankimisstrateegiatest Nõukogude Eestis”, Kadi Tolk „Defitsiidid põhinevad sotsiaalsed võrgustikud kaubandustöötajate töö- ja tarbimiskogemuse põhjal Võru näitel”, Reeli Reinaus „Traditsioonilise rahvameditsiini ja *New Age*’i kokkupuuted: Tänapäeva eesti rahvaravijad *New Age*’i ja paranähtusi käsitleva ajakirjanduse põhjal”, Maili Vabrit „Välitööde tulemus – koguja ja informandi ühislooming”, Lena-Maria Jansson „Internet as a research source”, Aleksandra Rodionova „Kudamine-sanasto”, Olga Poroeva „Ühe küla taastamisest Karjalas”, Aleksandra Bagajeva „Ristiusu tuleku peegeldused karjala rahvaluules”. Päev lõppes Tartu Ülikooli etnoloogia õppetooli sarja „Studia Ethnologica Tartuensia” uute raamatute esitlusega.

Konverents „Arbeitswelt und Lebenswelt im Sozialismus und Postsozialismus” („Tööelu ja eluilm sotsialismi ajal ja järel”) toimus TÜ ja ERMi koostöös nõukogude uurimisprojekti raames 13.–15. juunini ERMi näitusemajas (töökeeled saksa ja inglise keel), korraldasid Bayerischer Forschungsverbund FOROST „Wandel und Kontinuität in den Transformationsländern Ost- und Südosteuropas”, Tartu Ülikooli etnoloogia õppetool, Institut für Volkskunde, Europäische Ethnologie Ludwig-Maximilians-Universität München. Peeti järgmised ettekanded: 13. juunil: Klaus Roth (Müncheni

Ülikool) „Arbeitswelt – Lebenswelt: Zu einer spannungsreichen sozialistischen Beziehung”, Milena Benovska-Sabkova (Sofia Etnograafia Instituut) „Socialism as Modernization. The Example of Bulgaria”, Ene Kõresaar (Tartu Ülikool) „Paradigms of Depicting Soviet Everyday Experience in Estonian Life-Stories”, Magdalena Paríková (Bratislava Ülikool) „„Wie kann ich meine Rolle schaffen?” – Alltagsleben einer emanzipierten Frau in der Epoche des Sozialismus”, Marketa Spiritova (Müncheni Ülikool) „Lebenswelten im Sozialismus: Der Samizdat als Strategie der Alltagsbewältigung”, Joanna Bar (Krakówi Ülikool) „Arbeit im Leben der Krakauer Intelligenz in den Jahren 1960–1980”, Kirsti Jõesalu (Tartu Ülikool) „Nischenbeschäftigung – ein Überschneidungsbereich von Lebenswelt und Arbeitswelt”, L’ubica Herzanova (Bratislava Ülikool) „Lebenswelt – Arbeitswelt: Intergenerationale Beziehungen in der Familie im Spannungsfeld von Arbeit und Alltag”, Guntis Pakalns (Läti Ülikool) „Leben und Arbeit in Geschichten über die Zeit des Sozialismus (aus einer Gemeinde Lettlands)”; 14. juunil: Petar Petrov (Sofia / Müncheni Ülikool) „Lebenszufriedenheit bulgarischer Arbeitnehmer: Aussagen aus den 1980er Jahren und heutiges Erinnern”, Vjatšeslav Popkov (Kaluga Ülikool) „Arbeitsbeziehungen in der Sowjetunion. Realitäten und Wahrnehmungen am Beispiel der Stadt Kaluga”, Predrag Marković (Belgradi Ülikool) „Der Einfluß der serbischen Gastarbeiter auf das Alltagsleben in Serbien”, Pille Runnel (Eesti Rahva Muuseum) „Europe as a measure of change: Soviet time values and the construction of Estonia’s post-communist turn to Europe”.

Kaasabi osutati Eesti-Ungari ühissümposiumi „Current Research on Folk Culture (Estonian–Hungarian Symposium Current Research on Folk Culture May 22–23, 2003” korraldamisel, sümposium toimus ERMi näitusemajas.

Väljaanded

Trükist ilmusid:

1. Kaks teaduslikku monograafiat:

1) **Aado Lintrop „Udmurdi usund. Eesti Rahva Muuseumi Sari 5”**. Tartu, 2003. ISBN 9985-9475-3-3. ISSN 1406-4022. 256 lk. Pea-

toimetaja Pille Runnel, toimetajad Tuuli Kaalep, Toivo Sikka. Toetajad Eesti Teadusfond, Eesti Kultuurkapital.

2) **Jaanus Plaat „Saaremaa kirikud, usuliikumised ja prohvetid 18.–20. sajandil”**. Tartu, 2003. ISBN 9985-9475-1-7. 306 lk. Toimetajad Tuuli Kaalep, Toivo Sikka. Toetaja Eesti Teadusfond.

2. **Eesti Rahva Muuseumi Aastaraamat XLVII**. Tartu, 2003. ISSN 1406-0388. 304 lk. Peatoimetaja Pille Runnel, toimetajad Toivo Sikka, Ivi Tammaru.

Piret Öunapuu „Tegelaskond, kes kujundas Eesti Rahva Muuseumi”, Elle Vunder „Moderniseerumine ja kultuurimustrite muutused Eestis 19.–20. sajandil”, Anu Järs „Meditsiinist, moraalist ja moest. Pilk supelriietuse vanemale ajaloole”, Helena Grauberg „Mängimine ja keskkond. Mälestused lapsepõlvemängudest 1940.–1950. aastate Tartus”, Agnes Aljas „Valla tähendus selle elanikele Kihelkonna valla näitel”, Reet Piiri „Eesti Rahva Muuseumi talurahvajalanõude kogu”, Ellen Värvi „20. sajandi jalatsite kogu Eesti Rahva Muuseumis”, Andres Uus „Palkaitade ehitus Misso vallas 20. sajandi alguses”, Vaike Reemann „Viinapuuväät-maasikakiri”; retsensioon: Mart Kalm „Anu Kannikese raamat arhitektuuriloolase loetuna”; ülevaated: Toivo Sikka „Eesti Rahva Muuseum 2002. aastal”, „Eesti Rahva Muuseumile 2002. aastal annetatud raamatud” (Maris Jaagosild).

3. **Ajakirja „Pro Ethnologia” kaks numbrit:**

1) **„Multiethnic Communities in the Past and Present. Pro Ethnologia 15. Publications of Estonian National Museum”**. Tartu, 2003. ISBN 9985-9475-0-9. ISSN 1406-9962. 222 lk. Peatoimetaja Pille Runnel, toimetajad Tuuli Kaalep, Toivo Sikka. Inglisekeelne toimetaja Gordon Leman.

Saulvedis Cimermanis „The Lives of Svētiems *Pagasts* in the Late 18th and 19th Century”, Anu Korb „*Virulased*, a Multiethnic and Multicultural Community in Ryzhkovo Village, West-Siberia”, Marjut Anttonen „The Politicization of the Concepts of Culture and Ethnicity: an Example from Northern Norway”, Pihla Vuorinen „Family in Transition: Transnational Family Ties and Identity Negotiations”, Eva Toulouze „The Forest Nenets as a Double Language Minority”, Laur Vallikivi „Minority and Mission: Christianisation

of the European Nenets”, Tatyana Boulgakova „Nanai Shamans under Double Oppression. Was the Persecution by Soviet Power Stronger than the Power of Shamanistic Spirits?”, Lyubov Sazhina „Gathering the Female Body in Komi Everyday Life and Rituals”, Alexander Chuvyurov & Olga Smirnova „Confessional Factor in the Ethno-Cultural Processes in Upper-Vychegda Komi”, Ilze Boldāne „Latvians’ Ethnic Stereotypes Regarding the Ethnic and Cultural Minorities of Latvia”, Marju Kõivupuu „On the Identity of the Members of the Võru Society in Tallinn”.

2) „**Studies on Socialist and Post-socialist Everyday Life. Pro Ethnologia 16. Publications of Estonian National Museum**”. Tartu, 2003. ISBN 9985-9475-2-5. ISSN 1406-9962. 146 lk. Akadeemilised toimetajad Pille Runnel ja Ene Kõresaar, toimetajad Tuuli Kaalep, Toivo Sikka.

Baiba Bela-Krūmina „Relationships between Personal and Social: Strategies of Everyday Life in the Process of Radical Social Changes”, Reet Ruusmann „The Establishment of Collective Farms and their Early Years as an Image of History in the Estonians’ Life Stories”, Liis Palumets „Space of Lifestyles in Estonia in 1991. Society with Soviet Heritage, in the Light of Bourdieu’s Theory”, Kirsti Jõesalu „What People Tell about Their Working Life in the ESSR, and how Do They Do It? Source-centred Study of a Civil Servant’s Career Biography”, Tomasz Rakowski „Sacrifice and Hope. Contemporary Ghosts of Modernisation”, Aida Hachaturyan-Kisilenko „An Attempt to Describe Life in a Soviet Military Garrison, through Biographical Material”, Pille Runnel „Europe as a Measure of Change: Soviet-Time Values and the Construction of Estonia’s Post-Communist Turn to Europe”, Joanna Bar „To Understand Poland”, Ene Kõresaar „Conference in Tartu, Regarding Everyday Life during Socialist Times”.

4. Kahe konverentsi teesikogumikud:

1) „**Eesti Rahva Muuseumi 44. konverents „Maailmapildi mõistmised” 14.–15.4.2003. Ettekannete kokkuvõtted**”. Tartu, 2003. ISBN 9985-9414-8-9. 232 lk. Peatoimetaja Pille Runnel, toimetajad Tuuli Kaalep, Toivo Sikka, Ivi Tammaru.

2) „**Etnoloogia hääled 5. Nooretnoloogide konverents. 28. märts 2003. Eesti Rahva Muuseum**”. Tartu, 2003. ISBN 9985-9414-7-0. 16 lk. Peatoimetaja ja koostaja Pille Runnel, toimetajad Toivo Sikka, Ivi Tammaru.

5. **Kataloog „Johannes Pääsuke. Mees kahe kaameraga. Man with Two Cameras**”. Tartu 2003. ISBN 9985-9414-9-7. 128 lk. Koostaja-toimetaja (ja eessõna) Jana Reidla, tekst Kairi Kaelep, Jaak Lõhmus, Peeter Linnap; toimetaja Ivi Tammaru.

Kairi Kaelep „Johannes Pääsukese elukäigust ja koostööst Eesti Rahva Muuseumiga. Johannes Pääsuke – the Story of his Life and Cooperation with the Estonian National Museum”, Peeter Linnap „Elurežissöör Pääsuke ja positivistlik etnograafia. Life Director Pääsuke and Positivist Ethnography”, Jaak Lõhmus „Taasavastatud kinopiltnik Pääsuke. The Once Again Discovered Film-Maker Pääsuke”, [Kairi Kaelep] „Pääsukeste neli põlvkonda”.

Ilmus **kaks küsimuslehte**: nr 215 „**Muutused Eesti ühiskonnas nõukogude ajal**” (koostaja Olaf Mertelsmann (TÜ, Hamburgi Ülikool). Tartu, 2003), nr 216 „**Noortekultuurid nõukogude ajal**” (koostaja Ellen Värvi. Tartu, 2003).

Mujal avaldati neli väljaannet – Piret Õunapuu „Eesti pulm” (Tallinn: Tänapäev, 2003, ISBN 9985-62-146-8, 224 lk), **Vaike Reemann, Reet Piiri** (teksti autorid; fotod Anu Ansu) „**Estonian national costumes**” (Estonian Institute 2003, ISBN 9985-9341-3-X, 28 lk) ja **Riina Reinvelt** (koos Ene Kurmega): a) „**Nii on kombeks!**” (õpik, Tartu Ülikooli Narva Kolledž, 2003, ISBN 9985-4-0343-6), b) „**Kuidas käsi käib?**” (tööraamat ülesannetega, ISBN 9985-4-0344-4, Tartu Ülikooli Narva Kolledž, 2003) ning **18 teaduslikku artiklit** (sh 10 välismaal): Terje Anepaio a) „Boundaries in the Soviet society – The case of the repressed” – „Making and Breaking of Borders. Ethnological Interpretation, Presentation, Representation. Studia Fennica. Ethnologica 7.” Ed. by Teppo Korhonen, Helena Ruotsala & Eeva Uusitalo. Helsinki: Finnish Literature Society, pp. 67–78, b) „Trauma ja muisti. Menneisyyden käsittelystä Siperiaan karkotettujen virolaisten kokemuksissa” – ”Meiltä ja maailmalta. Omistettu professori Pekka Leimulle hänen täyttäessään 60 vuotta 5.12.2003”. Toim. Helena Ruotsala. Scripta

Aboensia 2, *Ethnologica*. Turku 2003, s. 187–199; Indrek Jääts „Gröönimaa inuitid ja Taani inimnäoline kolonialism” – „Akadeemia” 2, 2003, lk 255–274, b) „Olukorrast Permikomi autonoomses ringkonnas” – *Fenno-Ugria infoleht* 1 (27), märts 2003, lk 3–6; ka www.suri.ee/il/2003/1/index/html; Kaur Mägi „La naissance d’une langue littéraire nenets des forêts: le travail sur l’orthographe” – „*Études Finno-ougriennes*” 34, Paris 2003, pp. 7–41; Mare Pihola) „Setud - Eesti sümbol?” – „Aeg ja lugu. Esseid eesti kultuuriloost. *Scripta ethnologica* 5”. Koostanud Aivar Jürgenson. Tallinn: Ajaloo Instituut, 2003; lk 120–128, b) „Tihvinän karjalaisia tapamassa. Me olemme karialazet” – „Karjalan kunnat. Ajankohtaisia karjalaista asiaa” N:o 5, 2003; Helsinki, s. 12–13, c) „Украшения сету XVII–XIX вв.” – „Псков в российской и европейской истории: (к 1100-летию первого летописного упоминания): [международная научная конференция: в двух томах]“, Российская академия наук, Министерство образования Российской Федерации, Администрация Псковской области, [ответственный редактор В. В. Седов]. Москва: [Московский государственный университет печати], 2003. Т. II, с. 73–82, d) ”Setu ehted 17.–19.sajandil” – „Setumaa kogumik 1. Uurimusi arheoloogiast, numismaatikast, etnoloogiast ja ajaloo”. Tallinn, 2003, lk 183–218; Jaanus Plaata) „Religious Change in Estonia and the Baltic States during the Soviet Period in Comparative Perspective.” – „*Journal of Baltic Studies*.” No. 1, Spring 2003, pp. 52–73, b) „Eesti – luterlik või õigeusklik riik? Eestlaste ja venelaste usklike võrdlus 1990–2000” – „*Teologinen Aikakauskirja – Teologisk Tidskrift*” 6, 2003, lk 580–591, c) ”Mida usuvad Eesti elanikud? Religioonisotsioloogilistest küsitlustest aastatel 1990–2000” – Internetiväljaanne: „Sator II. Artikleid usundi- ja kombeloo”. Toim. M. Kõiva. Tartu 2003. <http://haldjas.folklore.ee/rl/pubte/ee/sator/sator2>; Vaike Reemann, Piret Õunapuu „Sisu ja vormi ühtsus eesti asjas” – „Aeg ja lugu. Esseid eesti kultuuriloost. *Scripta ethnologica* 5”. Koostanud Aivar Jürgenson. Tallinn: Ajaloo Instituut, 2003, lk 11–23; Pille Runnel a) „Estonia’s post-communist turn to Europe: the media and personal experience” – „*Proceedings of the conference Globalization, Integration and Social Development in Central and Eastern Europe*”. Sibiu, 2003, b) lisaks ettekande internetipublikatsioon (täisversioon) ümarlaua koduleheküljel <http://www.iccv.ro/english/conf/>

conf.sibiu.2003/abstracts.htm; Ülo Siimets „Tsuktšimaa legendid” – „Mäetagused 21. Hüperajakiri”. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristika osakonna rahvausundi ja meedia töörühm, MTÜ Eesti Folkloori Instituut, 2003, lk 231–245; Toivo Sikka „Eesti Rahva Muuseum” – „Eesti Entsüklopeedia” 12. kd, Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, 2003, lk 91; Laur Vallikivi „Naître à une vie nouvelle: la conversion au christianisme des élèves de rennes nenets” – „Études finno-ougriennes” 35, Paris, 2003, lk 7–42; Ellen Väriv „Kuidas Saare maanaised 19. sajandil riides käisid” – „Saaremaa Muuseum. Kaheaastaraamat 2001–2002”. Kuressaare, 2003, lk 133–168.

Erinevates väljaannetes ilmus **15 populaarteaduslikku artiklit** kuult autorilt, sh välismaal üks (Mare Piho „Воспоминания об отце Симеоне” – „Православный церковный календарь 2004”, Изд. Свято-Успенского Псково-Печерского Монастыря, с. 24–25).

Anti välja kolm voldikut: „**Eesti Rahva Muuseumi näitused 2003**” (koostaja Jana Reidla), püsinäituse voldik „**Estonia. Land, People, Culture**” (koostaja Vaike Reemann) ja näituse voldik „**Выставка Эстонские украшения с 21 февраля до 22 марта 2003**” (Tartu, 2003; tekst Mare Piho) näitusele Venemaa Rahvusraamatukogus (vt näitused), samuti **ERMi jõulukaart** (joonistuse autor Ingmar Jõgi) ja **14 postkaarti** (II-67 kuni II-80) **Johannes Pääsuke-se 1913. aasta pildistamisretkelt** (ERMi fotokogu seeria 213), neist kaks suureformaadilised (A5; valiku tegid Kairi Kaelep ja Jana Reidla).

Välitööd

Eestis toimusid järgmised välitööd. Narvas olid 18.–29. augusti ni koos seitsme Tartu Ülikooli, kuue TÜ Narva Kolledži ja ühe Tallinna Pedagoogikaülikooli üliõpilasega peavarahoidja Riina Reinvelt ja direktor Jaanus Plaat. Tehti eluloolisi intervjuusid 100 inimesega (neist 14 intervjuud olid eestikeelsed, 3 eesti- ja venekeelsed ning 83 venekeelsed; kokku lindistati u 115 h intervjuusid). Kõik intervjuud digitaliseeriti ja litereeritakse. Lisaks koguti informantidelt fotosid ja pildistati ise. Välitöödelt laekunud fotomaterjal (u 600

fotot) on üle antud ERMile. Välitööd toimusid koostöös Tartu Ülikooli, TÜ Narva Kolledži ja SA-ga Pro Narva.

Võrumaal oli teadur Laur Vallikivi. Sepatööd filmiti Antsla vallas Jõepera külas Mõisamäe talus 24.–31. juulini ja Vastseliinas Juulius Ruusi (sünd 1912) juures augustis projekti „Traditsioonilised töövõtted Internetis” raames. Tehti Mõisamäe sepatöölaagri videofilmimaterjali indeks.

Vanemkoguhoidja Eevi Astel ja peavarahoidja Riina Reinvelt tutvusid 28. mail Toris, 29. mail Tallinnas, Arukülas ja Jõelähtmel ning 17. oktoobril Tallinnas muuseumile pakutavate esemetega. Kogudesse võeti 34 eset.

Eevi Astel ja Riina Reinvelt tutvusid 28. mail ja 17. oktoobril Heinrich Valgu poolt muuseumile pakutavate esemetega. Kogudesse võeti vastu 152 eset.

Teadur-kuraator Reet Piiri oli 2.–3. juulini Järvamaal Aravetel A. Tõldsepa fotokogu legendeerimiseks ning nõukogudeaegse kodu sisustuse ja tarbevara kogumisel projekti „Argielu strateegiad ja praktikad Nõukogude Eestis” raames juunis I. Vau ning oktoobris E. Palosälgi juures.

Osmussaarel oli 28.–29. septembrini teadur-kuraator Piret Õunapuu. Üle antud ja legendeeritud 29 fotot ja 17 lk TAp. Piret Õunapuu andis üle ja legendeeris fotod pulmakombestikust.

Projekti „Traditsioonilised töövõtted Internetis” raames tegi teadur-kuraator Kristel Rattus (koostöös Liisi Jäätsiga TÜ-st ja Helena Graubergiga Tartu Mänguasjamuuseumist) viis intervjuud ning andis üle välitöömaterjali (vormistatud koostöös Liisi Jäätsiga; 88 lk EA-d, 41 fotot ja 3 videofilmi).

Projekti „Karula Rahvuspargi pärandkultuur. Juured ja tänapäev” raames osales teadur-kuraator Kristel Rattus (koostöös Liisi Jäätsiga TÜ-st ja Helena Graubergiga Tartu Mänguasjamuuseumist) allprojekti „Vildikoda” korraldamises Karula Rahvuspargis 12. juulil, tegi kuus pilootintervjuud 3.–8. septembrini ja 4.–5. detsembrini Karula Rahvuspargis toimunud välitöödel, osales Eestimaa Looduse Fondi talgureisidel Karula Rahvuspargis 10.–13. juulini ja Kumari saarel 18.–22. augustini, koondas ERMi Karula kihelkonna kohta käiva etnograafilise materjali, koostas etnograafilise allikmaterjali ja ilmunud kirjanduse põhjal ülevaate Karula, Rõuge ja Urvaste kihelkonna rahvakultuuri valdkondadest, mis seostuvad Life'i programmide ja

Karula Rahvuspargi projektiga „Kultuuripärandi kaitse kaitsealadel“.

Mujal toimus neli välitööd. Numto metsaneenetsite juures Vene Föderatsioonis Belojarski rajoonis Hantõ-Mansiiski autonoomses ringkonnas oli 2.–18. detsembrini teadur-kuraator Kaur Mägi koos dokumentalisti ja etnoloogi Liivo Niglasega. Välitöödel kogus Kaur Mägi keeleainest ja andmeid metsaneenetsi traditsioonilise kultuuri kohta ning lindistas u 2 tundi metsaneenetsi muistendeid.

Indias assami külades ning mishingi ja garo külades Assami provintsis oli 19. jaanuarist 13. veebruarini teadur Laur Vallikivi koos TÜ eesti ja võrdleva rahvaluule õppetooli professori Ülo Valgu ja Guwahati Ülikooli folkloristika osakonna õppejõududega. Filmiti rituaalseid tantse ja laule, muistendite jutustamist, etnograafilisi esemeid, maju, töövõtteid jms. Välitöödel filmitud materjal indekseeriti, monteeriti ja titreeriti filmi „India välitööd 2003. aastal“ (47 minutit) (koos Maido Selgmäega). Film on ERMi videoteeki üle antud. Üle antud kolm eset (savifiguur-õlilambihoidja, hõimu suveniirmask ja mishingi seelik Assamist). Välitöid toetas Eesti Kultuurkapital.

Venemaal Krasnojarski krai Siberi setude asualal oli 10. juunist 12. juulini teadur Mare Piho. Tehtud u 1200 ülesvõtet.

Venemaal Leningradi oblasti Boksitogorski rajoonis Tihvini karjalaste juures oli augustis ühe päeva ja 5.–9. oktoobrini teadur Mare Piho. Tehti seitse filmi fotosid, koguti kolm eset.

Varasemast andis Riina Reinvelt üle aastatel 1996–1997 ja 2000 kogutud ingerisoomse eluloolised intervjuud (260 lk EA-d), Laur Vallikivi 2000. aastal Neenetsi Bolšezemelskaja tundras Jamb-to põhjapõdrakasvatavate kogukonda puudutavad teatmematerjalid (30 lk EA-d), Indrek Jääts etnoloogia üliõpilaste poolt aastail 1999–2001 Oisus maaelu moderniseerimist ja kolhoosielu käsitlevad intervjuud (503 lk EA-d) ja 39 helikassetti, Agnes Aljas üliõpilaste poolt 2000. aastal Saaremaal Kihelkonna vallas projekti „Elu Kihelkonna vallas august 2000, august 2005“ raames tehtud intervjuud, ankeedid ja fotod (341 lk EA-d, 34 fotot), Edgar Saar 2000. aastal Ameerika eestlastega tehtud intervjuud (128 lk EA-d) ning väliseestlastelt ja küüditatutelt kogutud fotod (828 fotot) ning Reet Piiri seoses Aravetel toimunud välitöödega (1982–1985) Agnes Töldsepalt kogutud, aastatest 1960–1980 pärineva negatiivide kogu (2814 fotot, legendeerituna).

Välitööde tulemusena võeti vastu 186 eset, 17 lk välimärkmeid, 1358 lk teatmematerjali, 3746 fotot.

Korrespondentide võrk

Korrespondentide võrgu tööd korraldas ja juhendas Tiina Tael. Seisuga 20.12.2003 oli ERMil 653 kirjasaatjat, neist uusi 12. Surm viis kaastöötajate perest (teadaolevatel andmetel) 20 kirjasaatjat: Enda Kallas 18.5., Endel Kõusaar 1.12., Urve Laidus 8.3., Elise Loskit 22.3., Maimu Moorits augustis, Eugen Piisang 2.12., Elmar Rebane 24.9., Marta Reio detsembris, Hilda-Elisabeth Saaremäe 31.7., Ilmar Sirel märtsis, Andres Toht 13.11., Leili Viljapuu kevadel, Helgi Vinkel septembris ning Maimu Andronikova, Elmar Lossmann, Olga Maasik, Juline Olman, Tõnis Pärtma, Guido Rooden, Loreida Sims. Kirjasaatjate võrgust on välja arvatud 78 kirjasaatjat (kontakt katkenud elukoha muutuse, vanuse vm põhjusel).

Korraldati **45. teatmematerjali kogumise võistlus**, mille pea-teemad olid „**Usuelu Eestis 1940–2002**” ja „**Toidukultuur nõukogude ajal**”. Võistlusele laekus 203 tööd 147 autorilt 6799 lk-l. Teemal „Usuelu Eestis 1940–2002” laekus 69 tööd 2115 lk-l, teemal „Toidukultuur nõukogude ajal” 69 tööd 2571 lk-l, vabateemalisi töid oli 65 (2113 lk), neist vastuseid varasematele küsimuslehtedele 23. Töid vaatas läbi hindamistoimkond koosseisus Pille Runnel (esimees), Jaanus Plaat, Reet Piiri, Toivo Sikka ja Tiina Tael.

Kokkuvõtteid tehti XI kirjasaatjate päeval 3. oktoobril ERMi näitusemajas, kus osales 80 kirjasaatjat. Teemal „Usuelu Eestis 1940–2002” sai I preemia Kaleph Jõulu. Teemal „Toidukultuur nõukogude ajal” pälvis I preemia Raivo Kaik. Vabal teemal hinnati I preemia vääriliseks Andres Tohti „Suurvesi ja lootsikud” ning Asael Truupõllu „Võõra rahva seas II. Oldi pere lugu”. (Täpsema laekunud võistlustööde ning tulemuste ülevaate annab ERMi Sõprade Seltsi väljaande „Lee” 10. number.)

Jätkati Välis-Eesti ainese kogumist: küsimuskavale „Väliseestlased 1955–2000” laekus 32 vastust, lisaks 8 pagulasmälestust.

Kuulutati välja 46. teatmematerjali kogumise võistlus, mille pea-teemad on „Muutused Eesti ühiskonnas nõukogude ajal” ja „Noortekultuurid nõukogude ajal”.

Kogud

Kogude suurus. 1. jaanuaril 2004 oli kogudes **1 173 603 ühikut**. Kokku kasvasid kogud 21 043 ühiku võrra. Museaalide soetamiseks kulutati 134 808 krooni 25 senti (75 180 kr 30 s esemetele, fotodele, videokogule, 59 627 kr 95 s raamatutele).

Esemekogu täienes 659 esemega. Suuremad annetused ja ostud olid: Leane Morits annetas gaidluse, Kaitseliidu ja muinsuskaitse-seltsiga seotud 13 eset; Maie Alumaa annetas 24 aastatest 1930–1980 pärinevat rõivastus- ja tarbeeset; Eesti Lapitöö Selts annetas lapitehnikas valmistatud „Eesti teki”; Reet Piiri kogus 124 Ingrid Vaule kuulunud tarbeeset, peamiselt söögiriistad ja nõud; Kadri Viire müüs ja annetas 2002. aastal Mordvast Eesti Kunstiakadeemia ekspeditsiooni käigus kogutud 15 eset; Lille-Õie Josepson annetas 20. sajandi algusest pärinevaid rõivaid ja tarbeasju (20 eset); Aino Kannelmäe annetas 20. sajandi algusest pärinevaid jalanõusid, rõivaid, tarbetekstiile jm (60 eset); Mai-Elle Toode annetas 20 tekstiili- eset; Heinrich Valk müüs ja annetas 152 Läänemaalt kogutud etnograafilist eset; Juta Tomberg müüs 1920.–1930. aastatest pärinevat riietust jm (11 eset).

Seisuga 1.1.2004 oli ERMi esemekogus 131 044 eset:

Kogu	Juurdekasv	Kogu suurus
A-kogu	619	98 405
B-kogu	31	9688
C-kogu	9	2815
D-kogu	0	18922
K-kogu	0	1214
Kokku	659	131 044

Arhiiv

Käsikirjaarhiiv. Etnograafilises arhiivis (EA) võeti vastu 9 kirjeldust 1358 lk-l ERMi töötajatelt ja TÜ etnoloogia üliõpilas-telt. Seisuga 1.1.2004 oli EA-s **847 kirjeldust 96 082 lk-l. Topo-**

graafilises arhiivis (TA) võeti vastu 2 päevikut 69 lk-l ERMi töötajalt Piret Õunapuult ja Peeter Reinumägil. Seisuga 1.1.2004 oli TA-s **937 päevikut 48 754 lk-l**.

Sanitaar-topograafilises arhiivis (SanTop) oli **370 üksust 10 304 lk-l**. **Korrespondentide vastuste arhiivi (KV)** laekus küsimuslehtede vastuseid 250 tööd 7846 lk-l. Seisuga 1.1.2004 oli KV-s **1142 köidet 465 331 lk-l**.

Fotokogusse laekus 18 seeriat 5419 fotoga (3516 negatiivi, 5428 digifotot, 1434 paberfotot) – muuseumi töötajate pildistatud fotosid 965 (sh Edgar Saar 828, Piret Õunapuu 63, Kristel Rattus 41, Arp Karm 33); eraisikutelt kogutud fotode ja überpildistustena 1640 fotot (Tiina Tael 1058, Eevi Astel 342, Svetlana Karm 96, Jana Reidla 59, Riina Reinvelt 59, Piret Õunapuu 26) ning Reet Piiri legendeeritud ja üle antud Agnes Tõldsepa negatiivide kogu (2814 fotot). Seisuga 1.1.2004 oli fotokogus **206 270 fotot, 159 734 negatiivi, 7666 digifotot, 200 988 paberfotot**. **Muuseumiesemete pildikogus** oli 9967 fotot, juurde laekus 1763 digifotot. Seisuga 1.1.2004 oli muuseumiesemete pildikogus **9967 fotot ja 17 165 digifotot**.

Filmiarhiivis juurdekasvu polnud. Seisuga 1.1.2004 oli arvel **51 filmi (säilituskomplekti)**.

Videoarhiivi võeti vastu 196 filmi. Seisuga 1.1.2004 oli arvel **297 videokassetti (469 filmi)**.

Joonistekogusse võeti vastu 108 joonist. Seisuga 1.1.2004 oli **etnograafiliste jooniste kogus (EJ) 22 170 lehte 51 326 üksikjoonisega** ja muuseumiesemetest tehtud **jooniste kogus (MJ) 3029 lehte 4886 üksikjoonisega**.

Raamatukokku laekus 537 trükist, sh ostuna 209, vahetusena 92, muul moel 236. Seisuga 1.1.2004 oli raamatukogus arvel **31 010 trükist**.

Kogude korrastamine

KVIS (Kultuuriväärtuste infosüsteem). Seoses püsinäitusele 2002.–2003. aastal tehtud muudatustega kontrollisid ja täiendasid Anu Järs ja Vaike Reemann näituse nimekirja KVISis, GenNet Labi teavitati ilmnenuid probleemidest. KVISi koolitusel koguhoidjatele 25.–26.3. õpetas Anu Järs KVISi kasutamist muuseumipraktikal ole-

vatele üliõpilastele. Riina Reinvelt osales KVISi töögrupis, KVISi koolitusel 2.10., õppematerjali „Vastuvõtuga seotud dokumendid ja aruanded. Täitmise ja kasutamise juhend” koostamises (koos Kaie Jeeseriga) ning kontrollis 2002. aasta jooksul KVISis kataloogitud esemete kirjeldusi ja koostas ülevaate kataloogimata esemetest seisuga 31.12.2002.

Retrospektiivselt sisestasid peakataloogi järgi KVISi Karin Austa – kogud A 113 – A 447 (19 164 numbrit) ja Kristi Grünberg – kogud D 1–194 (21 608 numbrit), B 1–90 (3117 numbrit).

Esemekogus kataloogiti 1957 eset (Vaike Reemann 460, Ellen Värvi 309, Reet Piiri 233, Piret Õunapuu 212, Svetlana Karm 178, Anu Järs 154, Laur Vallikivi 149, Indrek Jääts 122, Kristel Rattus 75, Kaur Mägi 65).

Raadi hoidlates toimus ehitus, kolimine ja magasineerimine, millest võtsid osa Riina Reinvelt, Eevi Astel, Eve Kasearu, Karin Austa ja Ülle Jäe. Telliti ja paigaldati III järgu hoidlate mööbel, tehti IV järgu hoidlate mööbli esialgne paigutusskeem, abistati fotograafe esemete pildistamisel (1014 eset, mis varustati eelnevalt siltidega). Pauluse kiriku hoidlas mõõdistati elamusisustuse esemed, pakiti vardad, koodid ja härjaikked ning Raadi hoidlatesse viidi kalastuse, hülg- ja vähipüügi (2792 eset), jahinduse (367), loomakasvatuse (593) esemed, liiklus- ja veovahendid (371), linakasvatus- ja põllumajandusesemed (1459). Kokku magasineeriti 5582 eset.

Seoses uue mööbli ning karpide saamise ja kogude süstematiseerimisega magasineeriti järgmised esemed: Eevi Astel – märgid, medalid (2126 eset), kunstikogu (koos Karin Austaga; 244 eset), sirkadega vööd (47), rõhud (155); Kaie Kukk – jalanõud, üllid, kindad jm (328); Maire Kuningas – uude tekstiilihoidlasse rätikud, põlled, voodipesu (255 eset), soome-ugri tekstiil (328 eset); Eve Kasearu – fotograafia (27 eset), keraamika (81 eset), klaas (57 eset).

Juurdekasvu magasineeriti 737 eset (Kaie Kukk 351, Eve Kasearu 205, Eevi Astel 108, Maire Kuningas 38, Ülle Jäe 34, Karin Austa 16). Signeeriti 1200 eset. Väärismetallikogus võttis Eevi Astel arvele 4 eset, Eesti Proovikojas määrati ühe eseme proov (väärismetallikogu suurus on 4042 eset).

Svetlana Karmi juhendamisel tegelesid ERMi B-koguga TÜ tudengid Valentina Nikolajeva (mari kogu) ja Nikolai Kuznetsov (komi esemed). Tehtud tabelitesse on märgitud eseme nimetus eesti

ja kohalikus keeles, andmed selle kohta, kust ese saadud või pärit, etniline grupp, info eseme kasutamise kohta (pidulik, argipäevane jm).

Riina Reinvelt valis restaureerimiseks välja ennistuskoha Kanut 7 trükist ja 1 kaardi.

Konserveerimislaboris ja labori vahendusel korrastati 1469 eset. Esemegrupiti konserveeriti 447 eset (31% konserveeritud esemete üldarvust), sh 177 soome-ugri eset Raadi hoidlatest (Rein Olli, puidukonservaatorid); 26 rõhku, rõhkvööd (Rein Olli, Enno Rennit); suuremõduline vedruvanker A 778: 74 Kursi (Rein Olli, konserveerimiseriala üliõpilane Kristel Luiges, Indrek Tirrul, Ülle Vahar); lisaks 120 tekstiileset UTFi rullidele pakkimiseks (Maie Alumaa, Laili Kuusma, Inge Tuvike) ning 123 seelikut (Maiu Kuningas). Konserveeriti 396 eset, mis olid kogutud 2003. aastal (20%), näitus-tega seoses konserveeriti 97 eset.

Metallikonservaator Rein Olli konserveeris (puhastas ja/või kat-tis kaitsekihiga) 268 eset või eseme metalldetaili, sh koostas 11 ese-me kohta konserveerimisprotokolli.

Tekstiilikonservaatorid konserveerisid (korrastasid ja/või toesta-sid) 872 eset (Maie Alumaa 191, Maiu Kuningas 209, Laili Kuusma 227, Inge Tuvike 245 eset). 18 tekstiileset läbis keemilise puhastuse firmas OÜ Pesumees (kõik esemed vajasid ka konserveerimist).

Puidukonservaatorid konserveerisid/restaureerisid 237 eset (Ro-land Suits 113, Jaan Keerdo 76, Indrek Tirrul 48).

Nahakonservaator Enno Rennit konserveeris (puhastas ja/või toestas) 155 eset, Ülle Vahar konserveeris (puhastas ja/või toestas) 48 eset.

Ennistuskohas Kanut lasti konserveerida 7 raamatukogu säilikut (Ingerimaa kaart (inv nr 758), ERMi aruanded aastatest 1911–1917).

Arhiiv. Vaike Kajak pagineeris ja valmistas köitmiseks ette 33 KV köidet ning 6 EA köidet (köidetud M. Fuchsi köitetöökohas), täiendas ja liitis käsikirjade kartoteeki 2623 kartoteegikaarti.

Piret Jõgisuu korrastas ja süstematiseeris Gustav Ränga isikuar-hiivi kirjavahetust hõlmavaid materjale (kirjeldas ja kandis nimis-tusse 919 kirja), alustas arhiiviskeemi loomist muuseumisse laeku-nud isikudokumentide tarbeks ja koostas eelpool nimetatud materja-lidest nimistud (3 nimistut 116 dokumendiga), korrastas ERMi ame-

tiarhiivi (süsteematiseeris temaatiliselt 1998.–2001. aasta kirjavahe-
tust ning töölepinguid – 40 säilikut ning köitis 92 arhiivitoimikut).

Tiina Tael kirjeldas KVISis 2003. aastal laekunud kirjasaatjate
kaastöid: küsimuslehtede vastuseid, võistlustöid jm kaastöid
(210 kirjeldust) ning väliseestlastelt 1999–2003 saabunud materjale
(202 kirjeldust), registreeris retrospektiivselt 3 KV köidet (205 kir-
jeldust).

TÜ praktikandid Katrin Küünal ja Moonika Urb (juhendas Tiina
Tael) kirjeldasid retrospektiivselt KVISis 6 KV köidet (517 kirjel-
dust).

Fotokogus korrastas Kairi Kaelep fotosid ja negatiive (nummer-
das, pakkis arhiiviümbriksesse ja täiendas KVISi kirjeldusi) – 9 foto-
seeriat 1097 fotoga, koos kodu-uuriija Sirje Kriisaga (Lehtse vald)
legendeeris Jakob Bockmanni kollektsiooni kuuluvaid Ambla kihel-
konna fotosid, koos Jaak Pihlakuga (Viljandi Muuseum) ERMi foto-
kogu nn militaariateemalisi fotosid.

Ange Vosman kirjeldas KVISis retrospektiivselt 81 fotoseeriat
2932 fotoga, uute seeriatena 4 fotoseeriat 1189 fotoga.

Fotokonservaator Jüri Karm konserveeris ja pakkis ümber
10 577 Viktor Salmre kogu negatiivi ja slaidi (10 492 mustvalget
negatiivi, 81 värvinegatiivi, 4 värvislaidi) ning puhastas, pesi ja pak-
kis ajutistesse ümbrikutesse 597 K. Ed. Kanguri kogu klaasnegatiivi.

Tiina Tael kirjeldas KVISi kirjasaatjate 1024 fotot ning jätkas
Lembit Odrese Lahemaa fotonegatiivide kirjeldamist – lisandus
1564 foto kirjeldus (seerias kokku u 5000 fotot).

Videoarhiivis vaatas Ange Vosman läbi 111 filmi ning tegi
KVISis 195 üksikkirjeldust.

Raamatukogus võttis Maris Jaagosild arvele 537 eksemplari,
kataloogis raamatukogu elektroonilisse andmebaasi Urram 820 tea-
vikut, komplekteeris köitmist vajava perioodika ja raamatud (21 aas-
takäiku ajakirju, 3 raamatut), laskis Kanutis restaureerida ERMi aru-
anded 1911–1917 ning I. Mustoneni Ingeri kaardi, seoses raamatu-
fondi A-, B- ja C-formaadi ümbertõstmisega uuendas kohaviitasid
(3055 kohaviita).

Piret Jõgisuu täiendas ajaleheväljalõigete kogu (204 ERMi-tee-
malist artiklit, Eesti muuseumide ja museoloogia kohta 336 artiklit,
etnoloogia, kultuuri ja ajaloolistel teemadel 329 artiklit).

Kogude kasutamine

Esemekogus käis 330 külastajat, kellele laenutati 3621 eset (268 väärismetalle, 1556 tekstiil- ja nahkeset, 923 puiteset, 591 metall-eset, 76 kunstieset ja 207 soome-ugri eset). Kataloogimiseks laenutati veel 1667 eset. Kogusid tutvustati 28 korral (Eevi Astel 11, Vaike Reemann 10, Eve Kasearu 7). **Õppepraktikal** viibis üliõpilasi Viljandi Kultuuriakadeemiast (5), Tallinna Pedagoogikaülikoolist (15), Eesti Põllumajandusülikoolist (2), Eesti Kunstiakadeemiast (19), Tartu Kõrgemast Kunstikoolist (6), õpilasi Tallinnast Vanalinna Hariduskolleežiumist (5) ja Hugo Treffneri Gümnaasiumist (8).

Arhiivi ja raamatukogu lugemissaalis käis 1091 külastajat. Laenutati 1533 KV (korrespondentide vastuste arhiiv) köidet, 648 EA (teatmematerjal) köidet, 512 TA (välitöömärkmeh) päevikut, 14 359 EJ (etnograafiliste jooniste kogu) joonistelehte, 361 MJ (muuseumiesemete jooniste kogu) joonistelehte, 10 648 lk SanTopi (sanitaar-topograafiline arhiiv) materjale, 51 483 fotot, 270 negatiivi, ERM A (ametiarhiiv) 239 toimikut, raamatukogus oli 1635 laenutust. Õppepraktikal viibisid Treffneri Gümnaasiumi õpilased. Arhiivi ja raamatukogu tutvustati veel 10 grupile.

Ilmusid Aino Praakli raamatud: a) „Kirikindad. Stickade mönsterventer I”, 2003. Eesti Rahva Muuseumi kogude (kindamustrite) põhjal valmistatud rekonstruktsioon, fotod Anu Ansu, mh ees sõna Kaie Kukk, ISBN 9949-406-17-X; b) „Kirikindad. Patterned mittens I”, 2003, ISBN 9949-406-11-0.

Jaapani ajakirjanik Akiyo Muro no tutvus 28.9. tekstiilidega (kudumid ja tikandid pildistamiseks valis Ellen Värv).

Videoteegis laenutas Marietta Aardam 43 filmi, vaatajaid oli 271.

Deponeeriti 721 museaali (Võrumaa Muuseum 5 eset ja 298 etnograafilist joonist, Kadri Viires 154 etnograafilist joonist, Eesti Põllumajandusmuuseum 91, Eesti Spordimuuseum 59 (sh 45 eset püsiekspositsiooni), Tartumaa Muuseum 28, AS Tartu Õlletehas 16 (püsiekspositsiooni), Harjumaa Muuseum 14, Korp! Vironia 13, EV Välisministeerium 11, Tartu Juudi Kogukond 9, Setu Talumuuseum 8, Korp! Ugala 8, Korp! Revelia 2, Heimtali Koduloomuuseum 2, Eesti Postimuuseum 1, Läänemaa Muuseum 1).

Fototööd

Fotograafid tegid kokku 1752 pildistust (Arp Karm 1418, Anu Ansu 334). Reprosid tehti 2843 (Anu Ansu 1368, Arp Karm 1475). Skaneeriti 9135 fotot (Aivar Jakobson 3649, Anu Ansu 2814, Arp Karm 2672). Tehti 10 013 koopiat (sh digitöötlus) (Arp Karm 5080, Anu Ansu 4933).

Filmitööd

Filmi- ja videostuudios (filmi- ja videotehnik Maido Selgmäe) käivitus ERMi kroonikafilmi (ERMi ringvaade) tootmine, lõpetati neli filmi (Raadile kolimisest 2002. aastal, Sõbra tänava kiriku tagastamisest 2002. aastal, näitustest „Palju toredaid asju” 2003. aastal ja „Mees kahe kaameraga” 2003. aastal). Monteeriti Laur Vallikivi ühetunnine ekspeditsioonifilm Indiast. Anu Järsi näituse „Lähme randa!” slaidishow helindati ja formaaditi videofilmiks. Toodeti nelja näituse telereklaam („Viiskudest tossudeni“, „Palju toredaid asju“, „Mees kahe kaameraga“, „Lähme randa!“). Videoarhiivi filmiti 50 tundi videot (u 200 erinevat sündmust Eestist 2003. aastal).

Püsinäituse helikeskuste tarvis tehti installatsioon ja valmistati fonogrammid. Toodeti näituste ”Palju toredaid asju” ja ”Mees kahe kaameraga” fonogrammid.

Videoarhiivi korrastamise 1. etapina võeti kasutusele spetsiaalne ruum ja kirjeldati ning süstematiseeriti olemasolevate videod.

Kultuurharidustöö ja muuseumipedagoogika

Ajalehtedes ilmus ERMiga seotud artikleid 8 ERMi töötajalt (Tuuli Kaalep, Margus Kiis, Merli Kleinert, Mare Piho, Terje Puistaja, Riina Reinvelt, Virve Tuubel, Piret Õunapuu) 15 ja teiste autorite (126) kirjutatuna üle 310 artikli. **Televisioonis** esines 5 töötajat (Anu Järs, Indrek Jääts, Merli Kleinert, Jaanus Plaat, Ülo Siimets; sh Peterburi televisioonile seoses näitusega „Eesti ehted”), **raadios** 9 töötajat (Marietta Aardam, Indrek Jääts, Merje Kala, Merli Kleinert, Jaanus Plaat, Ülo Siimets, Virve Tuubel (sh Austria Ringhäälingule (ORF) eesti, setu ja peipsivenelaste rahvakultuurist püsinäituse põhjal), Marge Värvi, Piret Õunapuu).

Õppetöö. Tartu Ülikoolis pidas Indrek Jääts loengukursuse „Soome-ugri etnoloogia” ja seminari „Teadusliku uurimistöö alused”, Mare Piho loenguseeria „Setu kultuur” (korraldaja Lõuna-Eesti Keele- ja Kultuurikeskus), Terje Anepaio kursuse ”Estonian Culture” TÜ Balti Uuringute Keskuses, Jaanus Plaat pidas loengukursused ”Etnoloogia ja kultuuriantropoloogia ajalugu ja metodoloogia”, ”Sissejuhatus etnoloogiasse”, seminarid religioonietnoloogiast, juhendas seminari- ja peaseminaritöid. Pille Runnel pidas Tartu Ülikoolis bakalaureuseastme loengukursuse „Infoühiskond ja uus meedia” koos õppejõud Pille Vengerfeldtiga, osales magistrikursuse „Sotsiaalteaduste metodoloogia ja meetodid” läbiviimisel, õpetades etnograafilisi uurimismeetodeid, ja pidas infoühiskonna teooriate alased loengud magistrikursusel “Kaasaegse ühiskonna teooriad”. Samuti oli ta kahe magistrandi kaasjuhendaja.

TÜ Narva Kolledžis pidas Riina Reinvelt loengukursuse „Eesti elulood”.

Viljandi Kultuuriakadeemias (end kultuurikolledž) pidas Svetlana Karm loengu udmurdi kultuurist, Reet Piiri loengutsükli rahvarõivastest, Vaike Reemann loengukursuse rahvakunstist ja seminarpraktikumi „Koopia ja rekonstruktsioon”.

Tartu Kõrgemas Kunstikoolis pidas Vaike Reemann loengukursuse rahvakunsti alustest.

Tartu Teoloogia Akadeemias luges Piret Õunapuu eesti etnoloogia üldkursust ja osales lõputööde kaitsmise komisjonis.

Loengud ja üritused

ERMi Sõprade Selts korraldas 25 teabepäeva rõhuga eesti ja teiste soome-ugri rahvaste rahvakultuurile: Kaarepere Põhikoolis ja Jõgeva Kultuurikeskuses 31.1., Rõngu Rahvamajas, Rannu Rahvamajas ning Elva Huviala- ja Kultuurikeskuses „Sinilind” 5.2., Puurmanni Keskkoolis ja Põltsamaa Kultuurikeskuses 10.2., Melliste Algkool-Lasteaias, Melliste kohvikus „Käbitare”, Võnnu Keskkoolis ja Lohkva raamatukogus 13.2., Pala Põhikoolis ja Palamuse Rahvamajas 26.2., Sillamäe Kutsekoolis ja Sillamäe Eesti Põhikoolis 26.3., Tallinna Kergetööstustehnikumis 29.3., Sindi Gümnaasiumis ja Paikuse Põhikoolis 6.10., Häädemeeste Keskkoolis 7.10., Pärnu Raeküla Gümnaasiumis ja Pärnu Uue Kunsti Muuseumis Pärnumaa

koduloo päeval 8.10., Sillamäe Kutsekoolis, Sillamäe Eesti Põhikoolis Sillamäe seltside esindajatele ja Avinurme pastoraadis külarahvale 1.12, Avinurme Keskkoolis 2.12. Neil esines 11 ERMi töötajat (Ülo Siimets, Tiina Tael, Piret Öunapuu, Virve Tuubel, Reet Piiri, Mare Piho, Merli Kleinert, Jaanus Sillavere, Marietta Aardam, Merje Kala, Vaike Reemann) 2013 kuulajale. Korraldas Merli Kleinert.

Rahvakalendri tähtpäevi tähistati vabaõhuüritustega Raadil kolmel korral – „Jüripäev Raadi mõisas” 23.4., „Jaanipäev Raadi mõisas” 20.6. (korraldajad ERM, ERMi Sõprade Selts, Eesti Spordimuseum, Tartu Ülikooli Akadeemilise Spordiklubi raskejõustiku osakond; ürituse juht Jaan Aitaja) ja „Mihklipäev Raadi mõisas” 28.9. (korraldajad ERM, ERMi Sõprade Selts ja Eesti Spordimuseum; ürituse juht Jaan Aitaja) – kokku 15 000 osavõtjale. Korraldati „Küünlapäeva mokalaat” pubis „Kotka Kelder” 2.2., vastlapäeva tähistamine pubis „Kotka Kelder” 4.3., üritus „Rehised mõtted” Otepää lähedal Mart Salumaa Ketta talus 24.10., õlgedest jõuluehete näitismüük ERMi näitusemajas 20.12. ja jõulukombeid tutvustav õhtu pubis „Õlle Tare” 21.12. Toimus kuus õppereisi (238 osavõtjale) – Kihnu, Ruhnu, Saaremaale, Abrukale, Vilsandile, Peterburi, Petseri ja Novgorodi. Kokku osales ERMi Sõprade Seltsi organiseeritud üritustel 19 216 inimest.

Koostöös Vanemuise Seltsiga (Evald Kampus) toimus Eesti Vabariigi 85. aastapäevale pühendatud pidulik õhtu 17.2. Vanemuise väikses majas (kaasnes fotonäitus „Eesti omariikluse sünn” (kurator Eevi Astel, vt näitused)).

Koostöös Peterburi Eesti Kultuuriseltsiga tähistati Eesti Vabariigi 85. aastapäeva näitusega „Eesti ehted” (vt näitused) Venemaa Rahvusraamatukogus, eesti kultuurikollektiivide esinemiste ja kohtumistega Peterburis elavate eestlastega. (Näituse avamisele eelnes pressikonverents Peterburi televisiooni ja ajakirjanike osavõtul, kus esinesid Ülo Siimets, Mare Piho, Merli Kleinert, Venemaa Rahvusraamatukogu teadussekretär Aleksei Aleksejev ja Peterburi Eesti Kultuuriseltsi esimees Jaan Maldre.) Näituse lõpetamisel 22.3. korraldati eesti keele päev teemal „Keel kui mälu”, kus pidasid ettekanded Eesti Rahvaluule Arhiivi vanemteadur Mall Hiemäe „Püsivusest ja muutlikkusest rahvakalendri tavandis”, Peterburi Riikliku Ülikooli eesti keele lektor Maarja Hein „Keel kui mälu: ilust, usust, ajast, kõnest”, Mare Piho „Eesti ehted” ja vaadati filmi „Setu ehted”.

Näituse ruumide leidmisel aitas Venemaa Riigiduma Kultuuri- ja Turismikomitee esimehe abi Juri Mudrov, projekti algatamist toetas Kultuuriministeeriumi endine muuseuminõunik Ülle Reimets.

Loengutega esines ERMis ja väljaspool 17 ERMi töötajat: Marietta Aardam, Merje Kala, Eevi Astel, Indrek Jääts, Jane Liiv, Mare Pihho (sh „Eesti ehted” Peterburis 22.3. (vt eespool), „Õigusklik pärand Setumaal” Helsingi Õigeusu kiriku loengusaalis 18.3., „Setu ehted” Setu Sõprade Seltsis Helsingis ja Helsingi Kalevala Naiste Seltsis 19.3., „Setud, nende maa ja kultuur” 8.9. Soomes), Reet Piiri (sh „Eesti rahvarõivad” 25.2. Iiri Folklooriühingus Dublinis), Kristjan Raba, Vaike Reemann, Virve Tuubel, Jaanus Sillavere, Tiina Tael, Inge Tuvike, Laur Vallikivi (sh „Arctic Nomads between Shamanism and Christianity” Calcuttas Osariigi arhiivis India folkloorikongressi eelloengute sarjas 3.2.), Ellen Värvi, Marge Värvi, Piiret Öunapuu.

Näitusemajas toimusid järgmised üritused. „**Küünlapäev kandlemänguga**” toimus 2.2., püsinäitusel esinesid kandlemängijad Viljandi Kultuuriakadeemiast, Marietta Aardam ja Merje Kala tutvustasid küünlapäeva rahvakombeid. **Rahvarõivapäeval** 7.2. pidas Reet Piiri loengu Lõuna-Eesti rahvarõivastest ja nende kandmisviisidest, Vaike Reemann ja Reet Piiri esitlesid püsinäitusel uuendatud Lõuna-Eesti rahvarõivaste ja peipsivene vitriine, konservaatorid Inge Tuvike ja Laili Kuusma tutvustasid rahvarõivaste puhastamist ja konserveerimist. **Vastlapäeva töötoad lastele** toimusid 25.–28.2., giidid-muuseumipedagoogid Kadi Tolk ja Virve Tuubel rääkisid vastlapäeva nimetusest, ajaloo ja kommetest. Osalejad said õppida vurritamist ja täita õpitu kinnistamiseks töölehe. Liivo Niglase filmi „**Juri Vella maailm**” Tartu esilinastus oli 13.2. **Programmi „Vastel-pastel vastlapäev”** raames 26.–28.2. tutvustasid vastlakombeid Marietta Aardam ja Merje Kala. **Lihavõtte töötoad lastele** toimusid 7.–17.4., giidid-muuseumipedagoogid Kadi Tolk ja Virve Tuubel rääkisid lihavõttepühade nimetusest, ajaloo ja kommetest, osalejad said mängida munaveeretamismängu ja täitsid õpitu kinnistamiseks töölehe. Lihavõttekombestikku tutvustav **loominguline mäng „Lihavõtted regilauluga”** gruppidele toimus 9.–17.4. (läbiviijad Marietta Aardam ja Merje Kala). Nõia- ja muudel müstilistel lugudel põhinev **loominguline mäng „Nõialood rehetas”** peeti 25.4. (läbiviijad Marietta Aardam ja Merje Kala). **Perepäeval „Emade-**

päeva eel” 10.5. juhendas kunstnik Jane Liiv emadepäeva kaartide joonistamist ning Merje Kala ja Marietta Aardam õpetasid laule ja mängu. Traditsioonilisel „**Lastekaitsepäeval muuseumis**” 1.6. said lapsed mängida mitmeid jõu-, osavus- ja laulumänge, osaleda joonistusvõistlusel ja õppida puupõletustehnikat ning torupillimängu. Esinesid Leisi Keskkooli õpilaste kapell ning torupillimängijad Saaremaalt ja Tartust. **Giidiprogrammid näitusel „Suur pesupäev”** 1.10. (läbiviijad Marge Värv ja Virve Tuubel, kes koostasid ka kaks töölehte algastmele ja täiskasvanutele). **Perepäeval „Hõimurahva tuba”** 19.10. (korraldaja Marietta Aardam) õpiti hõimurahvaste (eesti, soome, setu, udmurdi) laule, mängu ja tantse, mängiti pilli, meisterdati kaltsunukke ja vooliti savikujusid. (Svetlana Karm õpetas koos Dmitri Denissoviaga udmurdi mängu ja ringtantse.) **Näituse „Suur pesupäev” teabepäeval** 30.10. õpetas konservaator Inge Tuvike huvilistele tekstiilide hooldamist ja puhastamist. **Martide ja kadride töötubades lastele** 1.–23.11. rääkisid giidid-muuseumipedagoogid Virve Tuubel, Marge Värv ja Jaanus Sillavere mardid- ja kadripäeva ajaloost ja kommetest, osalejad said valmistada maske ja täitsid õpitu kinnistamiseks töölehe. **Mardikombestikku tutvustavat loomingulist mängu „Mardipäev regilauluga”** korraldati 5.–10.11. ja kadrikombestikku tutvustavat **loomingulist mängu „Kadripäev regilauluga”** 19.–25.11. (läbiviijad Marietta Aardam ja Merje Kala). Teemaatilised **ekskursioonid „Jõuludest läbi aja”** püsinäitusel toimusid tellimisel 3.–19.12. (läbiviijad Virve Tuubel, Marge Värva ja Jaanus Sillavere). **Perepäev „Võistulaulmine”** toimus 7.12. (korraldaja Marietta Aardam), võistlevad laulud pidid olema seotud eesti rahvaluule, pärimuse või tänapäeva folklooriga. **Koolidevaheline võistujoonistamine** leidis aset 9.12. (korraldaja Marietta Aardam). Janno Simmi filmi „**Sügis Obi jõel**” esilinastus oli 11.12. Jõulukombestikku tutvustav **loominguline mäng „Jõulutuba regilauluga”** gruppidele toimus 10.–12.12. (läbiviijad Marietta Aardam ja Merje Kala). **Perepäeval „Jõulutare”** 20.12. tutvustasid Marietta Aardam ja Merje Kala (ja külalistena Mart Aardam, Helen Kõmmus ja Kaire Tuur) jõulukombestikku ning õpetasid, kuidas jõule sisse tuua. Lauldi regivärsilisi jõululaule ja mängiti erinevaid rahvamänge.

Aasta ringi toimusid giidide juhtimisel **sünnipäevaprogrammid** (100 korda) ja **ekskursioonid** (200 korda, 4166 osalejat) püsi- ning

ajutistel näitustel. Lisaks korraldasid Marge Värvi ja Virve Tuubel töövihikuprogrammi „**Rehetare lapsed**”, Virve Tuubel ja Jaanus Sillavere programme „**Meie kodu on Eestis**” ja „**Talupere tubased tööd**”, Jaanus Sillavere programmi „**Poistele puudest ja puidust**”.

Muuseumi tutvustati väljaspool ERMi kahel korral – Integratsiooni SA PHARE programmi töövihikuid ja muid muuseumi materjale tutvustasid 18.9. Tallinna Pae Gümnaasiumis vene koolide õpetajatele Marge Värvi, Jane Liiv, Jaanus Sillavere, Virve Tuubel; märtilaadal Tallinnas 6.–9.11. tutvustasid muuseumi ja õppematerjale Marge Värvi, Virve Tuubel, Kristina Leer, Marietta Aardam ja Merje Kala.

Toetajad, annetajad

Eesti Vabariigi Haridus- ja Teadusministeerium, Eesti Vabariigi Kultuuriministeerium, Eesti Vabariigi Välisministeerium, Venemaa Rahvusraamatukogu, Eesti Vabariigi Peakonsulaat Peterburis, Eesti Teadusfond, Eesti Kultuurkapital, Eesti Kultuurkapitali Tartumaa ekspertgrupp, Tartu Kultuurkapital, Tartu Linnavalitsuse kultuuri- osakond, Tartu Maavalitsuse Kohaliku Omaalgatuse Programm, Tartu vallavalitsus, Rannu vallavalitsus, Soome Instituut, Hõimurahvaste Programmi Nõukogu, Hasartmängumaksu Nõukogu, Aardla Hulgikaup, Esvika Elekter, Pärna talu, McDonald's Eesti AS, AS Ravtrans, Vaiba- ja Põrandaekspert, Tartu Raadio, Maaleht, Postimees, Premia jäätis, A. Le Coq, Tartu Raadio, AS Balsnack, Juhani Puukool, Karukäpa Puukool OÜ, Heino Prost, Antoniuse Gildi Vabrikoda, Leo Kirss, AS Vali Press, Rakvere Lihakombinaat, Mooste Katsejaam, Greif OÜ Trükikoda, Tartu Maanaiste Liit, Eesti Põllumajandusmuuseum, AS Põltsamaa Felix, AS Pere Leib, teater Vane muine, ETK Valga Leivakombinaat, AS Leibur.

Seisuga 15.12.2003 oli **Eesti Rahva Muuseumi uue hoone väärtpaberihoiusel osakutena 548 121 krooni ja 46 senti.**

Koosseis

2003. aasta lõpus oli ERMis 91 töötajat.

Tööle võeti Riho Polli Raadi valvurina 13.2., Kristel Rattus teadur-kuraatorina 1.4., Kaur Mägi teadur-kuraatorina 1.5., Olev Pert

valveoperaatorina 9.7., Kristi Grünberg tehnikuna 13.10. **Teisele ametikohale viidi:** Eve Kasearu viidi koguhoidja ametikohalt vanemsäilitaja ametikohale 3.11. **Töölt lahkusid** teadur Edgar Saar 31.1., Raadi valvur Margus Kiis 10.2., teadur Marika Mikkor 24.3., elektrik Jaan Jõgi 23.5., tehnik Maiu Lehiste 13.7., giid-muuseumipedagoog Kadi Tolk 29.7., tehnik Eve Laidma 8.10.

ERMi **juhatusse** kuulusid 31.12.2003 seisuga direktor Jaanus Plaat, teadusdirektor Pille Runnel, peavarahoidja Riina Reinvelt, majandusdirektor Ülo Siimets, näitusemaja juhataja Jana Reidla, teadussekretär Toivo Sikka, paarhivaar Tiina Tael, konserveerimislabori juhataja Ülle Vahar, vanemkoguhoidja Eevi Astel, ERMi Sõprade Seltsi sekretär Merli Kleinert. ERMi juhatus pidas 11 koosolekut, neist kolm elektrooniliselt.

ERM jaotus neljaks osakonnaks, mida juhivad asedirektorid: teadusdirektori kohusetäitja Pille Runnel (Terje Anepaio eemaloleku ajal) (vt 1), peavarahoidja Riina Reinvelt (2), näitusemaja juhataja Jana Reidla (3), majandusdirektor Ülo Siimets (4). Lisaks on direktor Jaanus Plaadi otsealluvuses neli töötajat: direktori sekretär-personalijuht Marianne Pruks, pearaamatupidaja Katrin Raitar, raamatupidaja Kadi Jaam ja ERMi Sõprade Seltsi sekretär Merli Kleinert.

1. Teadusosakond (21 töötajat): teaduspersonal – teadurid Indrek Jääts, Svetlana Karm, Mare Piho ja Laur Vallikivi, teadur-kuraatorid Anu Järs, Kaur Mägi, Reet Piiri, Kristel Rattus, Vaike Reemann, Ellen Värvi ja Piret Õunapuu; toimetused – teadussekretär Toivo Sikka, toimetajad Tuuli Kaalep ja Ivi Tammaru; infotehnoloogia spetsialist Fred Ansip; fotolabor – fotolabori juhataja Arp Karm, fotograafid Anu Ansu ja Aivar Jakobson, fotokonservaator Jüri Karm; filmi-ja videostudio – filmi-ja videotehnik Maido Selgmäe.

2. Kogude osakond (29): esemekogud – vanemkoguhoidja Eevi Astel, koguhoidjad Karin Austa, Ülle Jäe, Kaie Kukk ja Maire Kuningas, tehnik Kristi Grünberg; konserveerimislabor – konserveerimislabori juhataja Ülle Vahar, konservaatorid Maie Alumaa, Jaan Keerdo (asendas Arvi Tragelit), Laili Kuusma, Rein Olli, Enno Rennit, Roland Suits, Indrek Tirrul, ja Inge Tuvike, tehnik Maiu Kuningas; säilitussektor – vanemsäilitaja Eve Kasearu, säilitajad Liina Jürgenson, Viive Kala, Sirje Laar ja Malle Oras, kogude koristaja Vaike Kiis; arhiiv ja raamatukogu – paarhivaar Tiina Tael, arhiiv

vaar Kairi Kaelep, tehnikud Vaike Kajak ja Ange Vosman, raamatu-
koguhooldaja Maris Jaagosild, bibliograaf Piret Jõgisuu.

3. Näituste ja avalike suhete osakond (19): avalike suhete sekretär Kristina Leer, näituste korraldaja Kristjan Raba, ürituste organisatsioonilavastaja Marietta Aardam (asendas Terje Puustajat), giidmetoodik Virve Tuubel, giid-muuseumipedagoogid Jaanus Sillavere, Merje Kala ja Marge Värvi, kunstnik-kujundaja Jane Liiv; majanduspersonal – näitusemaja majandusjuht Lembit Timmusk, klienditeenindaja Silja Toode, piletimüüja-müügileti juht Mare Parts, valveoperaatorid Tiiu Arumägi, Olev Pert, Jüri Reemann ja Lauri Tamm, koristajad Merike Meiel, Ellen Kiissel ja Kaie Kahr, kojamees Maie Palla.

4. Majandusosakond (18): autojuht-mehaanik Endi Huik, tisler Evald Mälton, Raadi valvurid Urmas Jaumees, Mihhail Karutin, Janos Objartel ja Riho Polli, päevased valvurid Aili Tamm ja Milvi Küt murd, öövalvurid Tambet Kaelep, Tiit Laigo ja Veera Sidorov, kojamehed Mart Neevits ja Saima Vallimäe, koristajad Ene Leon ja Maie Siilivask, Raadi koristaja Anne Ohno.